

ПОДГОТОВКА НА ДЕТЕТО ЗА ПОСТЪПВАНЕ В 1-ВА ГРУПА НА ДЕТСКАТА ГРАДИНА – СЪВЕТИ ЗА РОДИТЕЛИ

гл. ас. д-р Мария Дишкова
Университет „Проф. д-р Асен Златаров“ – гр. Бургас

CHILD TO BE PREPARED FOR KINDER GARDEN – ADVISES FOR PARENTS

Assist. Prof. Maria Dishkova, PhD
University „Prof. d-r Asen Zlatarov“ – Burgas

***Abstract:** When a child is going to start visiting kinder garden it is a huge crisis about him, his parents and family as a whole. Sometimes it is very different for mothers to act adequately in this important for child period. That is why, may be it is better to search for some help from social-pedagogical specialists. Professional help will make problem more clear and will point its most important issues. It is not only a theory but it is proved in practice that mother's behavior defines child's behavior. Some results of a research are included in this statue. They are about parents' behavior when a child starts visiting kinder garden. Some good advises are published as well.*

***Key words:** kinder garden, children, social-pedagogical help, tips for parents.*

Постъпването в 1-ва група на детската градина е събитие, което е част от живота на почти всяко българско дете. За някои родители това събитие е съпътствано само и единствено от положителни емоции, което важи респективно и за детето. За съжаление, не са малко родителите, които „се страхуват“ от детската градина. За тях събитието е изпълнено по-скоро с напрежение и много неизвестни. Това важи, разбира се, респективно и за детето. В този смисъл се появява необходимостта от социално-педагогическа работа с децата и техните родители. Разбира се, трябва да се конкретизира, че трудната адаптация и/или болезнената раздяла не са проблеми, които изискват специализирана помощ, защото това са психологически процеси, чието преодоляване води до пълноценното съзряване на личността. По-скоро непреодоляването, задълбочаването и/или използването на грешни подходи и методи за справяне с проблема може да доведе до появата на много по-сериозни проблеми в бъдещото развитие на детето.

Фактът, че родителите се „страхуват“ от детската градина, както и неговата значимост за пълноценното съзряване на детето, доведе до провеждането на изследване. Целта на направеното проучване е да се проследят нагласите и очакванията на родителите по посока на постъпването на тяхното дете в 1-ва група на детската градина. Обект на изследването са 260 майки от различни населени места, на различна възраст, с различно образование и професии. Полът на родителя беше нарочно избран да е еднакъв. Предишно проведено изследване доказва, че има сериозни разлики в гледните точки на майката и на бащата по отношение на възпитанието на детето [1]. Пред-

мет са всички съществуващи взаимовръзки между педагогическите (възпитателните) субекти в социалния свят около детето: родители, учители, педагози, възпитатели, връстници.

Работната хипотеза, заложена в изследването гласи, че:

➤ **поведението на детето, когато постъпва в първа група на детската градина, се предопределя преди всичко от поведението на неговите родители, т.е. ако те са спокойни и детето ще бъде спокойно, но ако те са напрегнати и детето ще чувства напрежение.**

В статията ще бъде цитирана само една малка част от резултатите, получени от проведеното изследване. Това са резултатите, които са пряко свързани със „страховете“ на майките. Акцентира се именно на тези резултати, защото те са пряко свързани с предписанията, насочени към родителите по-нататък в статията. Майките споделят, че притесненията им се обуславят от предварителните им нагласи, дори предразсъдъци към държавната детска градина като институция. Това е и една от причините много от тях да предпочитат алтернативните форми за отглеждане и възпитание на децата [2].

Майките се страхуват от:

- ✓ агресията в обществото като цяло и навсякъде – 258 майки (99,23%);
- ✓ агресията между децата – 220 майки (84,61%);

„Агресията е качествена промяна на учебната среда, която от мирна и благополучна се превръща в рискова, включително за физическото здраве на участниците. За несигурната учебна среда са характерни конфликти от всякакъв тип: между деца, между деца и учители, между колеги. Конструктивното решаване на тези конфликти е невъзможно в условията на нехуманна, агресивна среда, в която се пренебрегват правилата за обществен ред и се упражняват. т. нар. „право на силния“ [3, Петкова, стр. 73].

- ✓ неспособността на учителите да се справят с агресията между децата – 215 майки (82,69%);
- ✓ наличието на прекалено много деца в групата и невъзможността на учителя да вижда всичко, което се случва – 200 майки (76,92%);
- ✓ агресия от страна на учителите спрямо децата – 199 майки (76,54%);
- ✓ агресията, проявявана от страна на родителите на други деца – 159 майки (61,15%);
- ✓ детето няма да има възможност да си играе така спокойно, както у дома – 145 майки (55,77%);
- ✓ детето няма да може да се обслужва и да се оправя само – 111 (42,69%);
- ✓ боледуването – 105 (40,38%).

В отговорите на този въпрос беше маркирана опция за родителите да изберат повече от един верен отговор, който да отговаря на техните нагласи. Отделно са избрани тези отговори, които надвишават 50% с идеята, че са по-показателни и категорични.

Педагогическата теория и практика намират взаимовръзка между малкото време, предвидено за игра и агресията в детската градина. В ръководено от Ел. Петкова обширно изследване на студенти се констатира следните значими изводи по посока на агресията: *„висока степен на осъзнатост на риска от агресия за сигурността на децата от всички участници в изследването: експерти, учители и родители при разпознатата ниска степен на способност на възпитателите да осигурят ре-*

сурси за игра като развиваща дейност, която предпазва от агресивно поведение“ [3, Петкова, стр. 90-91].

„При това възпитателите посочват като причина и за агресията, и за ограничените игрови ресурси нарушения на средно и високо управленско ниво, поради които децата не разполагат нито с достатъчно пространство, нито с необходимото време за игра“ [3, Петкова, стр. 92].

„Учителите, психолози и директори като експерти критикуват и препоръчват:

- Все повече МОН и Общините отнемат от времето за игра в детската градина, включвайки допълнителен брой задължителни образователни ситуации. Налице е крещящо нарушение на администрацията срещу психичното здраве на децата. Въведено е допълнително изучаване на английски език в сутрешния режим, което допълнително изяжда времето за игра“ [3, Петкова, стр. 92].

- „Пространството за игра е от значение. Когато то не е достатъчно и децата не могат да се обособят в играещи групи, това води до агресивно поведение в играта. След обучението това просто съсипе децата, те не могат да отдъхнат. И нито им се учи, нито им се играе“ [3, Петкова, стр. 91].

- „Да се контролира спазването на изискванията на наредба №7/2007 г. за броя на децата в група (за целта да се насърчават на общинско и национално ниво директори, които спазват законовите норми); да се увеличи пространството за игра, да се намали времето за организирано обучение в подготвителната за училище група“ [3, Петкова, стр. 92].

Освен цитираните резултати, свързани със „страховете“ на майките, изследването доказва и заложената работна хипотеза, че адаптацията на детето зависи от нагласите на родителите или, че „спокойните“ родители изпращат в детската градина „спокойни“ деца. Това е добро основание да се предложат някои предписания за „спокойни“ родители. Това са предписания, доказали своята ефективност в практиката. Освен това, предписанията са съвсем достъпни и лесно изпълними.

„Тръгването на детска градина е свързано с много промени за семейството, което трябва да се адаптира към един съвсем нов дневен график. Често е по-трудно за родителите, отколкото за децата, особено ако са родители за първи път. Родителите започват да се тревожат за това, че ще бъдат разделени от децата си, както и че трябва да се променят часовете на лягане, ставане, хранене и т.н. По този повод има някои приложими стратегии, които могат да се окажат полезни и да улеснят за всички участници прехода от дома до детската градина:

- ✓ **Бъдете добре информирани.** Говорете с учителката и съберете колкото можете повече информация. Тогава ще бъдете готови и подготвени да обясните на детето си: как ще пътувате до детската градина; колко време ще прекарва детето там; колко дни от седмицата; какво трябва да направи детето, ако му се ходи до тоалетна; в каква стая ще прекарва времето си; какво ще прави там.

- ✓ **Разберете какво трябва да носи детето в детската градина.** Персоналът в детската градина ще обясни какви вещи са необходими: шише за вода, дрехи за преобличане, нощница, други необходими неща.

- ✓ **Говорете с детето за маршрутите.** Подгответе го за рутината чрез разговор. Например: „Сега отиваме в парка да си поиграем на катерушките. След това ще отидем до магазина за хляб. После се прибираме, за да обядваме и да си подремнем“.

✓ **Създайте рутина.** Ще се убедите, че децата се справят много по-добре, когато знаят какво да очакват. Те може би ще са изморени след детската градина, защото са правили много нови и вълнуващи неща. В този смисъл дневният режим много помага, както и спазването на времето за баня, хранене, четене на приказки, лягане.

✓ **Направете детската градина реалност.** Покажете предварително на детето къде се намира сградата. Говорете за това как то ще я посещава, какво ще прави там, кой ще го води и кой ще го взима. Ако имате възможност посетете предварително детската градина няколко пъти, за да свикне детето да я вижда преди да започне да я посещава.

✓ **Създайте очакване.** Съществуват много детски книжки с мотиви от детската градина, които дават добра представа на детето. Закарайте детето до книжарница и му дайте възможност само да си избере книжка. Вземете го по магазините и заедно изберете нощничката или други вещи, които ще са му необходими за детската градина.

✓ **Насърчавайте независимостта.** Децата, които са способни да се самообслужват, ще се чувстват по-комфортно в детската градина. Нека детето да се упражнява по посока на личната си хигиена. Обличането на детето в удобни за него дрехи също много ще го улесни, когато се облича и съблича само. Ходенето до тоалетна, забърсването, издухването на носа, миенето на ръце преди и след хранене за навиги, които детето може да добие от сравнително ранна възраст.

✓ **Опознайте раничката.** В началото е трудно за детето да разпознава личните си дрехи и вещи. Затова може да се упражняват у дома. Дайте възможност на детето само да приготви раничката си. Нека няколко пъти да извади и отново да подреди нещата си вътре. Това ще му помогне да разпознава вещите си, когато е извън дома.

✓ **Лесна раздяла.** Страхът от раздялата е естествена част от детството, но той може да бъде деконструктивен за някои родители и да ги накара да се чувстват виновни и/или стресирани. Има няколко стъпки, които могат да се реализират, за да се направи моментът на раздяла по-лесен за детето:

- 1) Упражнете раздялата. Нека детето да прекара малко време с роднини или други хора, които познава добре. Желателно е да го изведат от дома, за да сте на по-голямо разстояние от него.
- 2) Позволете на детето да си вземе любима играчка или предмет, когато излиза от къщи.
- 3) Гледайте раздялата да се случва винаги след добър сън или хапване. Децата проявяват повече тревожност, когато са гладни или изморени.
- 4) Създайте ритуал на сбогуването. Не е необходимо да е нещо сложно – може да е целувка, прегръдка, махване през прозореца. Детето ще почувства повече сигурност, защото с времето ще свикне, че след този ритуал си тръгвате. В помощ би бил един ритуал на посрещането от страна на персонала в детската градина.

✓ **Уредете на детето срещи за игра.** Ако имате възможност съберете няколко пъти детето да си играе с други деца, с които ще бъде в една група в детската градина. Когато после срещне познати лица там, ще му бъде много по-приятно, по-лесно, а и ще се чувства по-сигурно.

✓ **Тръгнете си без да драматизирате раздялата.** Кажете на детето, че сега си тръгвате, но ще се върнете, за да го вземете. Не се обръщайте. Уверете детето, че всичко ще бъде наред.

✓ **Говорете с учителката на детето.** Тя може да даде съвет или идея какво да направите, за да се почувства детето по-добре в детската градина. Би било добре, ако

учителката има възможност да задоволява поне някои от индивидуалните потребности на детето.

✓ **Родителите също имат нужда от помощ, за да се справят с раздялата.** Тя може да бъде трудна, особено ако се притеснявате дали детето ще се справи само. Има някои неща, които можете да направите за себе си:

- обърнете си внимание – нахранете се, направете малко упражнения, излезте с приятели, свършете някоя работа, ангажирайте мислите си с нещо друго;
- включете се в дейността на детската градина – да помагате в детската градина е прекрасен начин да се срещате с родителите на другите деца, да опознаете персонала, да научавате за всички промени;
- върнете се на работа“ [4] – някои майки се връщат на старото си работно място след 2-3 или повече години майчинство. Има и такива, които започват нова работа. Вълнението от този момент се подклажда от редица фактори, някои от са които приятни (отново сред колеги и приятели; ще изляза най-после от кухнята; разнообразие; активен социален живот; ще докажа, че съм нещо повече от готвачка, чистачка и перачка; увеличаване на финансовите възможности на семейството). Други фактори са носители на не чак толкова приятни емоции (промяната; смяната на дневния режим; по-малко свободно време; служебни ангажименти; умора след края на работния ден). Основната тревога на родителите обикновено е пълната промяна в живота на детето, която ще се случи неизбежно щом мама тръгне на работа;
- запишете се да учите“ [4, стр. 2-9].

В друго анкетно проучване, направено през 2015 г., се включиха 155 майки на деца от II-ра, III-та и IV-та група в държавните детски градини. Изследването бе насочено към въпроси, свързани с първите дни на децата им в тази възпитателно-образователна институция. При попълването на анкетите, обаче, майките вече се бяха отърсили от първоначалния стрес и отговаряха от позицията на опита, което е полезно за майките, на които придобиването на подобен опит все още предстои. Нещо повече, през призмата и гледната точка на настоящето, те ясно си дават сметка за грешките, които са допуснали тогава.

Ето някои от въпросите, които съдържа анкетната карта:

1. Трудна ли беше адаптацията на Вашето дете към детската градина?
2. Колко време продължи?
3. В какви поведенчески прояви от страна на детето се изрази „трудният“ период?
4. Как се справихте с това?
5. Смятате ли, че детето Ви попадна в добра група?
6. Доволни ли сте от педагозите и другите специалисти в детската градина?
7. Потърсихте ли помощ от друг специалист за решаване на проблемите с трудната адаптация, например детски психолог, логопеди т.н.
8. Получихте ли помощ от учителите на детето?
9. Консултирахте ли се с други родители?
10. Какво бихте посъветвали родителите, на които им предстои да изпратят детето си в детска градина?

100% от анкетираните майки споделят, че е имало редица трудности в периода на адаптация на детето им към детската градина, много от които са били дори тре-

возни. За пример могат да се посочат следните, които са свързани с различни поведенчески и психологически прояви на детето:

- то изпада в истерия всяка сутрин, когато трябва да се приготвя за тръгване или при вида на детската градина;
- буди се нощно време с рев и дълго време не може да се успокои, за да заспи отново;
- започва да се напикава в леглото почти всяка нощ;
- хапе и удря майката, когато го оставя в детската градина;
- сърди се на майката, дори когато тя идва да го вземе;
- отказва да комуникира с майката;
- разкъсва раницата си с дрешките за преобличане;
- непрекъснато е в лошо настроение, дори в почивните дни, когато не посещава детската градина;
- не се храни в детската градина; не спи на обяд;
- не желае да си играе с връстниците;
- държи се агресивно спрямо другите деца;
- другите деца са агресивни спрямо него;
- не слуша госпожите и те правят ежедневни забележки на майката.

Отново всички майки са категорични, че независимо от формата на проявление на трудната адаптация, всичко отминава с времето. На някои деца им е нужно повече време, на други – по-малко.

Обобщаването на резултатите, получени от направеното изследване, дават възможност да се направят няколко основни изводи. Те могат да бъдат полезни за майките, изправени пред новото предизвикателство да окажат подкрепа на децата си при постъпването им в детската градина.

1) Представете си, че не детето, а Вие тръгвате на детска градина!

Забравете личните си спомени и причините, поради които навремето сте недолюбовали тази институция. Погледнете през очите на зрял човек и си дайте сметка, че това е една съвсем подходяща среда за развитието на детето. Независимо от големия брой деца в група (обикновено в държавните детски градини групите се състоят от 30-35 деца), всички са връстници на детето и разберете, че са му много по-интересни от възрастните. Игрите с връстници са по-забавни, по-спонтанни, по-креативни и по-равнопоставени. Връстниците правят смешни неща, които са извор за искрена радост и смях. Кажете на детето си, че то отива в детската градина, защото е достатъчно голямо да има приятели и да си играе с тях, без надзора на родителите си. Приемете детската градина като предизвикателство и предайте това усещане на детето си. Ако сте уверени, детето също ще придобие увереност!

2) Установете отношения на партньорство с учителите!

Не се дръжте с тях като с врагове. Не е нужно да ги харесвате или да ги одобрявате. Те са от другата страна и е нормално да имате противоречия. Но е задължително да ги разберете и да им се доверите. Никога не забравяйте, че те прекарват повече време през деня с детето. Ако се сработите с учителите в детската градина, ще получите тяхната подкрепа. Интересувайте се от това как е минал денят на детето. Вслушайте се в съветите на учителите и в техните изисквания, без да им давате съвети как да си вършат работата. И най-вече – не се изказвайте грубо за тях пред детето: ако имате доверие на учителите, то също ще им се довери и времето, което прекарва с тях, ще бъде по-приятно за него. То ще ходи на градина с желание.

3) Прочете обстановката!

Последната седмица на м. август е добър период за разузнаване. Действително, много от учителите още са в летен отпуск, но може да имате късмета да се запознаете с бъдещия учител на детето. Така в неформален разговор ще уточните чисто „техническите“ изисквания относно постъпването в детската градина (необходимите дрешки за преобличане; вещите, които трябва да се съдържат в раничката на детето – ношница, хавлиена кърпа, мокри и сухи кърпи; часът за отвеждане в детската градина; часът за взимане и всичко, от което се интересувате). Желателно е, детето да присъства на този първи разговор, защото ще види, че не се притеснявате да питате. Така, на следващия ден то няма да се притеснява да попита учителя за нещо, което не знае, или да му сподели нещо, от което се притеснява.

4) Не се притеснявайте за това как ще справи детето Ви с храненето, обличането и другите битови навици, които не е усвоило!

Ако оставите детето си на „неволята“, ще се учудите колко добре се справя то в своята пресонална самостоятелност. Дори ще разберете, че в някои аспекти се явяват пречка за неговото развитие. Никога не подценявайте децата си. Ако има нещо, което все още не са научили, те ще го усвоят много бързо. Ще се окаже, че знаят и могат много неща, но не сте им давали възможност за изява. Гласувайте им пълно доверие и те ще го оправдаят! Ако се безпокоите от нещо, споделете го с учителката – тя ще помогне.

5) В първите дни обличайте на детето подходящи и удобни дрешки.

Временно забравете „контенето“ и сравняването на етикетите с другите родители. За детето е важно удобството, особено ако за пръв път ще му се налага да се облича и съблича само. Избягвайте копчетата, чорапогашниците, връзките. Акцентирайте на по спортните модели, които са по-удобни и за игра. Същото важи и за обувките: не купувайте на детето обувки с връзки само, защото то е пожелало това, а не може да ги вързва без чужда помощ. Учителите ще помагат на децата, докато свикнат да се обслужват самостоятелно, но за тях също е по-удобно да се използва практичността в обличането. Не затруднявайте излишно педагозите, за да им предоставите възможност да се съсредоточат върху фактическото изпълнение на основните функции!

6) Не бързайте да се сприятелявате с родителите на другите деца!

Новите контакти в никакъв случай не са фактор, който ще подпомогне адаптацията на детето. Не забравяйте, че всичко е ново и като усещане, и като впечатление. Не бързайте да споделяте, за да се почувствате по-добре временно или за да получите съвет със съмнително качество (никога не забравяйте, че съветите, които получавате от други родители по различни въпроси, всъщност са изпробвани върху други деца; ако наистина имате нужда от съвет – по-добре се обърнете към специалист). Често се случва по различни причини да попаднете в конфликт с родител, с който сте споделили твърде много за личното си емоционално състояние в първите дни, или за емоционалните прояви на детето. Тази информация може да Ви направи уязвими в бъдеще, както и да внесе излишно напрежение във взаимоотношенията на детето с другите деца. А подобно нещо е напълно излишно.

7) Не се настройвайте негативно, ако в групата на Вашето дете е включено дете със специални образователни нужди.

Това е свързано с възможността, която се осигурява на всяко дете, то да се интегрира и да се развива като пълноценен член на българското и световното общество. Бъдете толерантни към различните и ще научите детето на толерантност, търпимост

и разбиране, които са задължителни качества за нашето съвремие, което се характеризира с духовна деградация и морален упадък – това е правилният път за изграждане на ценности у личността.

8) **Не се стряскайте от боледуването!** То е неразделна част от посещаването на детска градина. Детето ще порасне и това ще отmine. Боледуването се превръща в социално-педагогически проблем, когато родителите решат да се въздържат от посещаването на детска градина, за да го избегнат. Боледуването има социално отражение също, когато стане повод за конфликти между родителите, както и между родителите и персонала в съответното държавно заведение.

9) **Не удължавайте излишно сутрешната раздяла!** Гушкането пред вратата на детската градина, не само няма да оправи нещата, но дори ще ги влоши. Убеждаването, бърсането на сълзите, успокояването и даването на обещания от типа: „Ако не плачеш, мама ще ти купи подарък“ или „Ако плачеш, мама няма да дойде да те вземе“ правят раздялата по-трудна, както за детето, така и за майката. Независимо от личните преживявания на майката в тези моменти, трябва да запазите самообладание и хладнокръвие и да се разделите с детето така, че то да повярва, че вярвате, че го оставяте на едно хубаво място да си прекара деня. Полезно е да се сменят близките, които водят сутрин детето на детска градина: сами ще се убедите, че някои от „сутрешните номера“ децата „продават“ само и единствено на майките си. Включете други роднини в това начинание и много скоро ще усетите положителния ефект.

10) **Споделяйте с детето си интересни подробности за това как е минал денят ви, докато то е било в детската градина!** Създайте у детето увереност, че прави нещо значимо като го разпитвате за преживяванията му през деня. Правете това всеки ден.

11) **Голяма грешка е да обсъждаме проблема с други възрастни пред детето.**

Това се случва изключително често и родителите изобщо не се съобразяват с присъствието на детето в разговора. За съжаление, засяга не само проблема с адаптацията, но и всички ситуации, които карат майката да се оплаква. Така детето много често става свидетел на разговори с различни хора за неговите лични затруднения в конкретни аспекти. Това го обърква по две основни причини: първо, защото се излагат на показ факти, които то може би не желае да споделя с други хора, освен с мама; и второ, защото то чува, че има проблем и без да е разбирало до сега, че има проблем с детската градина, вече започва да мисли именно по този начин. Ако наистина имате нужда да поговорите с някого или да потърсите съвет, направете го, но гледайте да не е в присъствието на детето. Особено „вредни“ в такъв момент са повечето баби и дядовци, които сякаш нарочно започват да говорят само за детската градина, да се „вайкат“ и да разпитват детето не особено тактично за неговото пребиваване там („Много ли е лоша госпожата?“; „Още ли дават онези ужасни кремчета за десерт?“; „Сигурно ви държат жадни, за да не се начуркват!“). Ако е възможно, за определен период от време, избягвайте тези контакти, за да предпазите детето от излишни сътресения и разговори, които не са му приятни.

Разбира се, тези предписания в никакъв случай не изчерпват всичко, което може да се появи като проблем в процеса на адаптация на детето към детската градина. Те са по-скоро от типа на „връстници обучават връстници“, респективно **„родители обучават родители“**. Една, организирана от социален педагог, група за взаимопомощ от родители на деца, които ще бъдат първа група или ще посещават подобно заведение за първи път, би постигнала грандиозни резултати по посока на възпитание на детето. Родителите ще се успокоят, ще направят правилните неща и по всякакъв начин ще подпомогнат детето, вместо с погрешните усилия да затруднят адаптацията

му и да го травмират за следващи подобни събития. Проведените изследвания доказват необходимостта от оказването на взаимопомощ между родителите в името на най-добрия интерес на детето.

В заключение може да се каже, че позитивното отношение на родителя към всяко ново предизвикателство, пред което се изправя неговото дете, означава повече сигурност и самоувереност у детето, които ще му помогнат да се справи по-лесно и да приеме и по-нататъшните трудности като абсолютно преодолими препятствия.

Литература

1. Дишкова, М. Детската площадка – място за игра, бойно поле, борба за оцеляване на деца и родители или нещо друго. Сборник научни студии „Педагогически и психологически предизвикателства на социалната среда“. Университет „Проф. д-р Асен Златаров“. Бургас, 2016г., стр. 41-68.
2. Дишкова, М. Родителските кооперативи – алтернативно образование и възпитание от най-ранна възраст или инкапсулиране на българското дете. Сборник с научни доклади „Психолого-педагогически проблеми на развитието на личността на професионалиста в условията на университетското образование“. Първа книга Том втори. Габрово, 2014 г., стр. 109-113.
3. Петкова, Ел. Детската агресия, детската игра и педагогическата отговорност в детската градина и началното училище в: „Изследване и превенция на агресията в детската градина и училище“. Сборник студии. Изд. Либра Скорп, 2016г.
4. Getting ready for Kindergarten. A parent's guide. Best start. Mildura Rural City Council, Printed 2016, available at: www.mildura.vic.gov.au/kindergartens.